

שבט התשפ"ב
ינואר 2022

מודיעין אותות (SIGINT) וסיום המנדט בפלשתינה, 1944–1948^א

ג'ון פֶּריס

הבריטים והציונים מתגרשים

סוכנות ה-GCHQ פעלה היטב בשאלת פלשתינה, אך מאבקי כוח ופוליטיקה הגבילו את השפעתה.² הרשויות הבריטיות לא הבינו כהלכה את כוחן בהשוואה לכוחו של היישוב – האוכלוסייה היהודית בפלשתינה – ויריביהם הערבים. הרשויות הניחו שהיישוב זקוק לתמיכה בריטית כדי לשחות בים הערבי, ועליו להפנים זאת ולתמוך בבריטים. ליישוב היו דעות אחרות, והרבה דעות שונות. רוב היהודים בפלשתינה היו תומכים בבריטניה אילו הייתה נענית לדרישותיהם, אך מאחר שווייטהול [לשכת ראש הממשלה] לא יכלה לעשות זאת, בחרו היהודים לשרוד באמצעות כוחם, שהיה גדול מכפי שהם שיערו. התעמולה הציונית צבעה את בריטניה כאנטישמית, אך בריטניה הייתה אז המדינה היחידה שהייתה מוכנה להגן על היהודים – בתנאים שהיהודים דחו. העימות עסק בשאלה כיצד לסיים את המנדט, הגבולות בין האוכלוסייה היהודית והערבית בפלשתינה, ועלייה יהודית. 600,000 ניצולי שואה היו זקוקים לבית, כי בתיהם הקודמים לא היו עוד. הם היו שמחים להגיע לקנדה או להישאר בצרפת, אך אף מדינה מערבית לא רצתה אותם. אומות העולם ראו בפלשתינה פתרון פשוט לבעיה היהודית, אותה הם הטיחו בפני בריטניה והערבים. נשיא ארה"ב הרי טרומן היה ציוני מתוך אמונה וחישוב: הוא ידע שהאמריקאים העדיפו הגירה יהודית לפלשתינה על פני הגירה לארה"ב.

נדרש להציל את שורדי השואה, ורק היישוב הציע זאת. הגירת שורדי השואה לפלשתינה והרחבת שטח ההתיישבות היהודית היו התנאים לתמיכת היישוב בבריטים. הרשויות הפוליטיות וגופי הצבא והמודיעין סברו כי הדבר יביא חורבן על המדיניות הבריטית במדינות ערב.³ ככל שהשליטה הבריטית בהודו התפוגגה, גברה חשיבות המזרח התיכון כבסיס להשפעה.⁴ הברית בין הבריטים לציונים התנפצה על סלע העלייה. אלמלא הסיכוי כמעט להכפיל את האוכלוסייה היהודית בפלשתינה, היישוב היה כנראה ממשיך לחסות בצל בריטניה. הנושא הקיומי של היישוב התנגש באינטרס הבריטי – עימות שהביא למהפכה ביחסים בין הבריטים לציונים, שאיש לא הבין. כל צד מעד במשחק החדש, ואיש לא ידע את הכללים, לא חזה את המהלכים, את הצעד הבא, ואת התוצאה. אף צד לא הבין לאשורו את יחסי הכוחות. בריטניה איבדה את השליטה על פלשתינה. ניתן היה להחזיר את השליטה רק בכיבוש צבאי, שבריטניה לא יכלה לסבול.

^א תרגום קטע מפרק 13, עמודים 554–580, מהספר:

John Ferris, *Behind the Enigma, The Authorised History of GCHQ, Britain's Secret Cyber-Intelligence Agency*, Bloomsbury Publishing, London, 2020.

באדיבות GCHQ. המתרגם: אלי"ם (בדימוס) דניאל רוזן.
GCHQ (Government Communications Headquarters), סוכנות ביון בריטית שהוקמה בשנת 1919 בשם Government Code & Cypher School, עוסקת במודיעין אותות, אבטחת מידע וסייבר.

בשנת 1937, הפוליטיקאי הערבי הבכיר בפלשתינה, המופתי הגדול של ירושלים אמין אלחוסייני, הוביל מרד ערבי כנגד בריטניה. קצין משטרה קולוניאלי קשות, צ'רלס טגרט (Charles Tegart), ניפץ את הכוח הערבי באותה מידה כמו מלחמותיהם הפנימיות. הפגיעה בקהילה אחת בפלשתינה הרסה את ההזדמנות לאזן בין שתי הקהילות. כדי להתמודד באיום הגרמני והערבי, בריטניה חיזקה את היישוב, שנשלט בידי הסוכנות היהודית, מדינה בתוך מדינה. היה לה צבא גדול, 'ההגנה', שהיה נחות בהשוואה לצבא הבריטי או לצבא העברירדני, אך טוב יותר מהכוחות הערבים.

בריטניה אימנה את הפלמ"ח, ליבת הכושר הצבאי של 'ההגנה', ואת שירות המודיעין היהודי. 'ההגנה' נטמעה במשטרת היישובים העבריים, כוח צבאי למחצה שהוקם במימון בריטי כדי להגן על הקיבוצים, שכלל בשיא 3,000 נוטרים קבועים ו-16,000 נוטרים זמניים. בריטניה אימנה את ליבת הפלמ"ח, בציפייה שתאמן אחרים להתנגדות מול כיבוש גרמני אפשרי, וסייעה בהקמת רשת אלחוט שתסייע למרי זה. בריטניה העניקה ניסיון קרבי לבריגדה יהודית שמנתה 5,000 יהודים פלשתינאים, חברי 'ההגנה' ופלמ"ח, וללוחמים שפעלו בבלקנים במסגרת מנהלת המבצעים המיוחדים (SOE – Special Operations Executive). המודיעין הבריטי, אז בשיאו, אימן את השירותים האמריקאיים והישראליים, התלמידים שלו על רבם.

קציני מודיעין צבאי בריטיים רבים היו ציונים. עקב כך, בריטים מומחים ליישוב, שסייעו ליישוב לפתח ארגונים צבאיים וארגוני מודיעין, לא הועסקו במערכה בפלשתינה, ובתקופה 1944–48 הם הורחקו משירות כנגד היישוב, מאחר שלא היה ניתן לסמוך על נאמנותם. הארגון הטרוריסטי הפשיסטי לח"י, שהבריטים קראו לו בשם כנופית שטרן, רצח את המומחים ליישוב ב-CID (מחלקת החקירות הפליליות של משטרת ארץ ישראל, CID – Criminal Investigation Department). כוחות משטרה אימפריאליים, שנוהלו בידי מספר מצומצם של פקידים בריטיים ששמרו בראשם את כל המידע, היו מועדים לרציחות. בשנת 1945, המודיעין הבריטי נסמך על שירותי המודיעין של הסוכנות היהודית יותר משנסמך על ה-CID. בלשון המעטה בריטית טיפוסית, אלכסנדר קלר (A.J. Kellar), הסמכות הבריטית למזרח התיכון, כינה את המצב כ'מביך'.⁵

פוליטיקאים בריטיים הניחו שהיהודים והערבים יכירו בחוכמתם ויקבלו את פתרונותיהם כפשרה הטובה ביותר לכל הצדדים; חיילים סברו שכידוניהם יוכלו לעצב את הפוליטיקה. שניהם טעו. בריטניה יכלה לשלוט בפלשתינה רק בדרך של מחויבות בהיקף שלא נעשה מעולם באימפריה הבריטית בעת שלום. לבריטניה לא היו הרצון והעוצמה לשלוט בפלשתינה בכוח, כנגד ארבעה איומים בזמנית. היישוב ומוסדותיו המרכזיים, הסוכנות היהודית ו'ההגנה', התנגדו למדיניות הבריטית בכל האמצעים פרט למלחמה. אחרי הפסקת אש בשנים 1940–44, התנועה הציונית הרביזיוניסטית, אצ"ל, פעלה באלימות כדי להפיל את השליטה הבריטית. האצ"ל דרש שיכירו בה כארגון לוחם לגיטימי, בעוד בריטניה התייחסה לפעילותו כפעילות פלילית, וכאשר הוציאה להורג מספר מחבריו, הארגון תלה חיילים בריטיים ששבה. לח"י רצח כל שוטר, פקיד או חיל בריטי שלא היה ערני. כל פעילות בריטית הייתה חשופה לסיכונים: העדר שיתוף פעולה של היישוב ו'ההגנה', התנגדות מזויינת של אצ"ל וחלקים מסוימים של 'ההגנה', וטרוריות של לח"י. בסופו של דבר הביס היישוב את בריטניה מאחר שהוא היה יותר נחוש, כוחני וחסר רחמים. ובינתיים, הכוח הערבי והתנגדותם לבריטים וליהודים הלכו וגברו. קיצוניים משני הצדדים דחו פשרות, לחצו להישגים מרביים והובילו למלחמה. עבור הבריטים, פיוס צד אחד הכעיס את הצד השני. אלן קנינגהם (Alan Cunningham), הנציב העליון בפלשתינה, ראה חבית אבק שריפה וניצוצות: התעוררות כוחו

של המופתי, "פושע מלחמה" שסייע לגרמניה במלחמת העולם, בקרב הערבים, מול "דגשנות בלתי מאוזנת" של היישוב בהשראת מנהיגים "ששלהבו בקביעות".⁶ הוא הזהיר כי "צעדים זמניים בהעדר פתרון כפוי" יובילו "לטביעה עמוקה בבוץ".⁷ למרות זאת, בריטניה לא יכלה להימנע מצעדים זמניים או לכפות פתרון. בשנת 1948, כאשר בריטניה הפנימה שהערבים והיהודים לא מקבלים את שלטונה ואת כלליה, היא נטשה את פלשתינה, כשהיא משאירה את הערבים והיהודים להילחם זה נגד זה.

מאבק המודיעין

באופן בסיסי, עליונות במודיעין לא הייתה יכולה להתגבר על חולשות אלה, והיא לא הייתה קיימת. היהודים הביסו את הבריטים במודיעין אָנוּש (HUMINT), שהיה מרכזי ללחימה בחתרנות ובטרור. לבריטניה הייתה עליונות במודיעין תקשורת (COMINT) כנגד יריב מוכשר. מודיעין התקשורת של 'ההגנה' האזין לרשתות הרדיו של משמר החופים, כדי לסייע לספינות מעפילים. מפעילים יהודים ניהלו את רשת הטלפון האזרחית בפלשתינה. בפברואר 1945 מצא קלר כי היהודים מאיישים "באופן מלא" את רכזות הטלפון האזרחי והצבאי במלון המלך דוד בירושלים, מרכז האדמיניסטרציה הבריטית בפלשתינה. האזנה משטרתית לטלפוניה נעשתה בידי סגל יהודי, כאשר בהחלט ייתכן שהם שינו את החומר שהעבירו. עובדי ניקיון יהודים נכנסו באופן חופשי למשרדים בהם היו מסמכים רשמיים, שניתן לגנוב בקלות.⁸ ש"י, שירות המודיעין של 'ההגנה', אסף בדבקות מסרים של ערבים ושל ארגונים יהודיים מתחרים. העליונות היהודית במודיעין אותות ובמודיעין אנוש סייעה להם כנגד הערבים בתקופת המנדט ולאחר מכן. הש"י השיג מודיעין מגורמי הצבא הבריטי ולעיתים מה־CID, אך איום זה הוכל על ידי שימוש בשפת סתר ובטלפונים מעורבלים.⁹

כאשר הבריטים והיהודים שתפו פעולה כנגד המופתי, הזהיר המנהיג היהודי משה שרת את מפקד המשטרה טגרט כי מלון המלך דוד איננו מאובטח כראוי, ונדרש לקבוע 'קודש קודשים' ב־CID, בו תהיה גישה למידע רק לסגל בריטי.⁹ בריטניה הקימה 'מקדש' למודיעין אותות בין השנים 1944 ל־1948. אנשי מודיעין התקשורת הסתירו בפרוטוקולים משוכללים את התקשורת ל־OATS block, שכוונה גם SIME (Security Intelligence Middle East) unit או L.S.S.L.U., הכינוי ליחידת מודיעין האותות בירושלים. המונח FOG unit התייחס ל־OATS block או לחבריה שתודרכו והוסמכו כשותפי סוד ב־FOG, ב"כלוב ה־FOG".¹⁰ פרוטוקולים דומים כיסו את הפצת החומר המודיעיני לאנשים שעברו תדריך והסמכה מתאימה (Oated או Fogged). עורקי התקשורת של יחידת קישור מודיעין האותות (SLU - Sigint Liaison Unit) נשאו את כל תעבורת מודיעין התקשורת בין ירושלים, קהיר, קפריסין ולונדון. דו"חות איכון (Direction Finding) מקפריסין נותבו באמצעות גדוד קשר אלחוטי מס' 2 בסרפנד (צריפין של היום),¹¹ ומשם ל־OATS block באמצעות טלפון סודי ייעודי, שהשתמשו בו

⁶ 'ההגנה' פיתחה אמצעי להאזין לטלפונים מעורבלים, אך השימוש בו היה מוגבל. דניאל רוזן, **ציתות למערב הבריטי: טכנולוגיה בשירות הש"י**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, סיון תשע"ט–יוני 2019.

⁷ כנראה: ראשי התיבות של Flow Of Gold.

⁸ No. 2 Wireless Regiment

לעיתים רחוקות. המונח היה 'מוזן ל־FOG באמצעות חולית BUTTERCUP', 'יש לי הודעה עבורך', ואחרי זה הכתבה של קבוצות Type X, ¹⁰ שייצגו את הכיוונים שנמדדו.

בריטניה פיתחה יכולות כנגד תעבורה יהודית בין השנים 1939 ו־1945, כדי להתמודד עם האיומים מצד 'ההגנה', הארגון [האצ"ל] ולח"י. ה־RSS (Radio Security Service) האזין לתקשורת בבריטניה ובאימפריה, וחיפש סימנים לחתרנות וריגול. סניפו במצרים, שכונה MERS (Middle East Radio Security), האזין לרשתות הרדיו של 'ההגנה' והפלמ"ח בפלשתינה. רשתות אלה השתמשו בנהלים ובצפנים פשוטים, במספר מערכות הצפנה שלא השתנו בתכיפות. החיילים והפוליטיקאים היהודים שלחו הודעות מעל לנדרש. הסוכנות היהודית השתמשה בספר הצפנה אזרחי, Bentley's Second Phrase Code (1929). ¹¹ שוברי הצפנים לא התקשו להתמודד עם צפנים אלה.

הבנת תוכן ההודעות התבררה כבעיה קשה משבירת הצופן. הקשיים היו לשון ופוליטיקה, וייצגו את היחסים המסובכים בין הבריטים ליהודים בעניין פלשתינה. פרט ליהודים היו מעט נתינים בריטיים שהבינו עברית מודרנית. רק אלה שהיה להם שיוך ציוני הבינו את שפת הדיבור, והדבר עורר את שאלת הנאמנות. עד 1945, הבריטים והציונים היו בני ברית, וה־GC&CS יכול היה לסמוך על יהודים בריטיים בעבודה כנגד הארגון ולח"י, כפי שעשה הש"י, אך המצב השתנה. בשנים 1943–44, במתקן ברחוב ברקלי בלונדון, ISPAL (Illicit Signals Palestine) עסק בתעבורה של היישוב. בתחילה, תעבורת הכבל והרדיו של 'ההגנה', שכונתה Ispal I, ומשנת 1944 – Isoats, הייתה היעד העיקרי, ותעבורת הסוכנות היהודית, שכונתה Ispal II ומאוחר יותר Istria, הייתה יעד משני. Ispal I/Isoats סיפקה מודיעין צבאי, ו־Ispal II/Istria שימשה למעקב אחר הפעילות הפוליטית והדיפלומטית של הסוכנות היהודית. בנובמבר 1945 הופקה ידיעת Isoats מספר 37,220 וידיעת Istria מספר 110. ¹² בסופו של דבר פורסמו כ־50,000 הודעות Isoats ו־5,000 הודעות FOG, ומספר בלתי ידוע של הודעות Istria ו־BUTTERCUP.

בשנת 1944, אקדמאי בבית הספר ללימוד המזרח ואפריקה, ג'ימס הייורט־דון (Heyworth-Dunn), הזהיר שאחד מאנשי ISPAL, ברנרד לואיס (Bernard Lewis), הוא ציוני ולא מהימן להעסיקו ב־ISPAL. קצין הקישור של משרד החוץ לשירותי המודיעין העלה את העניין ומנזיס (Menzies), ראש ה־MI6 וה־GCHQ ענה. תשובתו ממחישה את חשיבות העניין ומורכבותו. הוא כתב: "לואיס עובד עמנו ב־ISPAL יותר משנה, וברור שאם הוא היה אחראי לדליפה, זה היה מתבטא בחומר עצמו. בהחלט היינו מעדיפים לא להעסיק יהודי במשימה זו, אך קשיי השפה גורמים לכך שלא ניתן להעסיק מישהו אחר. דניסטון (Denniston) מרוצה מאמינותו של לואיס ואני מבין שקלר מה־MI5 עבד לאחרונה עם לואיס על II ISPAL גם לו יש דעה חיובית. יש להתייחס בזהירות להיורט־דון, שאשתו מצריה והוא ידוע כאנטישמי". ¹³

כאשר גאי לידל (Guy Liddell), הממונה על הריגול הנגדי ב־MI5, בירר עם דניסטון האם לואיס וחברו סמואל סטלבו (Samuel Stalbow) יוכלו לעיין מחדש במספר דו"חות בעברית על הפעילות של משה שרת ואחרים, דניסטון אישר זאת, וראה בהם אנשים אמינים ב־100%. ¹⁴ סטלבו, שנולד ב־1916 בהקני למשפחה יהודית ממזרח אירופה שעסקה במסחר שטיחים, קודם לדרגת קפטן בחיל התותחנים בשנת 1943 והוצב ברחוב ברקלי. לואיס וסטלבו תרגמו חומר על הסוכנות היהודית מבלי

¹⁰ Type X היא מכונת הצפנה מכנית בריטית עם חמישה רוטורים, שהייתה בשימוש עד שנות ה־70, והדפיסה על סרט נייר.

לחוש שהם מסגירים את הצד 'שלהם'. לואיס וסטלבו, כמו גם יהודים רבים שעבדו בבלצ'לי, כמו ולטר איתן (לימים), מבכירי המחלקה המדינית בסוכנות היהודית והמנכ"ל הראשון של משרד החוץ (בישראל), לעולם לא בגדו באמון, אם כי הניסיון בצרף 3 עורר וודאי את ההשראה לפיתוח בטחון הקשר (COMSEC) הדיפלומטי הישראלי. אחיו של ולטר איתן, ארנסט, מוותיקי בלצ'לי, ניהל את ספרית GCHQ עד 1956. לאחר המלחמה, אנשי מודיעין האותות לא הראו כל סימן של אנטישמיות כלפי עמיתיהם. המודיעין הבריטי סמך על היהודים הבריטיים בענייני תעבורת הישוב יותר משסמך על בריטים בפלשתינה עם נשים או מאהבות יהודיות.

למרות זאת, הגירושין בין בריטניה לציונים יצרו שבר של נאמנות כפולה. משנת 1945, רשויות הצבא והמודיעין נמנעו מהעסקת יהודים בעבודה על פלשתינה. להכריח יהודים לפעול נגד בני עמם עורר שאלות של הגינות וביטחון. מגויסים חדשים התקיפו צפּנים יהודים ביחידה בפיקוד קפטן הסטינגס (Hastings), סגן המנהל למודיעין דיפלומטי (DD2, בהמשך DD3). כאשר הפעילות ברחוב ברקלי עברה לאיסטקוט בשנת 1946 עברה היחידה לרחוב צ'סטרפילד, מבודדת מיתר הגופים של GCHQ. אין לכך עדות, אך נראה שאיש או שניים מהמחלקה המסחרית נשאר כדי לסייע בשבירת צפנים. סטלבו עמד בראש המתרגמים עד שנת 1945, ולואיס חזר לאקדמיה.¹⁵ המסמכים מראים תחלופה רבה של עובדים. כנראה שהעובדים החדשים היו בריטים שידעו עברית תנ"כית או ערבית, שהקלה על לימוד העברית המודרנית, אך יצרה מספר שיבושי תרגום.¹

עד 1948, התרגום לעברית היה קושי גדול, שהוקל בכך שרוב תעבורת הסוכנות היהודית הייתה באנגלית. היחידה פעלה במבנה ובשיטות ייחודיות,¹⁶ ושמרה על המבנה הייחודי גם כאשר שיטות הפעולה ב-GCHQ השתנו, פשוט – כי השיטות פעלו והמשימה הייתה דחופה. בשונה משאר יחידות GCHQ, היחידה ירטה הודעות של נתינים בריטיים למטרות בטחון ולחימה בטרור, וקיבלה אישורים מיוחדים לעשות זאת. בתחילה נעשה יירוט של תעבורת רדיו ב-MERS ובסרפנד. בשנת 1946 הועתקה MERS לקפריסין, אנשיה הוחלפו ובשנת 1946 היא הוחלפה בתחנת איכון במצרים.

חומר הועבר מפלשתינה ללונדון, שם הוא פוענח, תורגם והוחזר באלחוט כשהוא מוצפן ב-Type X. כאשר נעשה לראשונה שימוש במודיעין תקשורת למטרות מבצעיות, עיבוד 'הודעות מיוחדות' נמשך 8 עד 24 שעות, ועיבוד הודעות רגילות נמשך שלושה עד ארבעה ימים. הצבא סבר שהערך המבצעי של ההודעות ישתפר מהותית אם הודעות חשובות יוחזרו תוך שמונה שעות, והודעות רגילות תוך 24 שעות.¹⁷ תוך זמן קצר התהליך פעל במהירות הבזק: הודעות מיוחדות הוחזרו תוך ארבע שעות, והודעות רגילות תוך 16 עד 31 שעות.¹⁸

בשנת 1944, משרד החוץ קבע כי מבין שלושת יעדי המודיעין המועדפים במזרח התיכון, קבלת 'מידע סודי מהימן על הפעילות הציונית' היא בעדיפות ראשית, ובמיוחד 'המגעים של הסוכנות היהודית עם ממשלות זרות' ו'המאמצים ליצור יחסים טובים עם הערבים'.¹⁹ Ispal הופצה בזהירות ובצורה מוגבלת, רק ארבעה דיפלומטים "כולם קבועים" ומזכירה אחת קיבלו אותם. משנת 1945 הבשילה המערכת. קציני הבטחון (DSO – Defence Security Officer) הפיצו את החומר למשתמשים וסיכמו כל 1,000 הודעות לכל המשתמשים החשובים, כולל לשר המושבות. DD3 התקשרו טלפונית למשרד המושבות עם הודעות Oats החשובות ביותר. אנשי מפתח בלונדון קראו הודעות Oats ו-

¹ לדוגמה של שיבוש, ראו: דניאל רוזן, מיהו החייט? העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, אלול תשע"ט – ספטמבר 2019.

20. Istria. קצין DSO דיווח כי גנרל ברקר (Barker), מפקד הכוחות הבריטיים בפלשתינה, אמר על Oats: "אנו תלויים לחלוטין במקור המידע האמין היחידי שלנו".²¹ ערוצי מודיעין תקשורת נשאו הודעות על מדיניות, כולל כאלה שסומנו 'TOP SECRET NIGHTCAP', שהושמדו מיד כשהסתיימה המשימה אליה הם התייחסו, וההשמדה נרשמה ברשומות המתאימות.²²

בשנת 1944, צרכן מודיעין התקשורת העיקרי היה תא SIME (Security Intelligence Middle East) בקהיר, סוכנות צבאית אוטונומית למחצה שלימים שולבה ב-MI5. בשנת 1945, תא SIME הוכפף ל-DIO, עמדת מודיעין צבאי שנהפכה למנהל תחנת MI5 בירושלים. הגם שמודיעין תקשורת היה מקור מידע עיקרי, ל-DIO היו מקורות מידע נוספים. מודיעין תקשורת הפך במהירות למקור למבצעים ולריגול נגדי. המידע היה כה רב, ש-SIME ביקש לקבל רק חלקים ממנו.²³ ביוני 1946 טען קלר כי SIME מתרכז ביהודים יתר על המידה, ומזניח את הערבים.²⁴ נראה שמיקוד המאמץ המודיעיני כנגד היהודים פגע במאמץ המודיעיני מול הערבים. בשנת 1947 מינה ראש ה-GCHQ את ה-DIO, גיילס אישאם (Gyles Isham), לנציגו האישי לנושא מודיעין אותות במזרח התיכון. היחסים בין MI5 ו-MI6 בפלשתינה התנהלו בהרמוניה מלאה. ל-DIO היו סמכויות ייחודיות ויוצאות דופן בהשוואה לכל דמות אחרת במודיעין הבריטי. הוא היה המנתח הראשי של מודיעין תקשורת ומודיעין אנוש, כולל כל החומה מה-CID ומהמודיעין הצבאי; הוא ייעץ בענייני מודיעין, בטחון ולחימה בטרור לרשויות הפוליטיות והצבאיות, והנחה ספינות מלחמה ומטוסים ביירוט ספינות מעפילים.

במערכת מודיעין התקשורת פעלו אנשים בודדים. ביחידה בלונדון היו כנראה חמישה מפענחי צפנים ומתרגמים. בפלשתינה עסקו תשעה מפעילי רדיו וצפנים בכל תעבורת מודיעין התקשורת הנכנסת והיוצאת, ובלונדון עסקו בנושא מספר דומה של מפעילים. כאשר יחידת MERS הגיעה לקפריסין, היא מנתה 35 איש. באפריל 1947 מנתה ה-'SIME Party' במשרד ה-DIO עשרה איש – ארבעה קצינים, קורפורל וחמש נשים, שעבדו מידע וניתחו מודיעין. אנשים אלה הוסמכו בקטגוריה רחבה של מודיעין תקשורת שכונתה Cream.²⁵ יחידת Fog כללה קצין ושתיים או שלוש נשים שעסקו בהפקת מודיעין, טיפול במבצעים ספציפיים ובשנים 1947–48 באיסוף מידע על מערכות 'ההגנה'. שתיים או שלוש מזכירות עסקו ברישום תעבורת מודיעין התקשורת, מודיעין תקשורת פחות סודי וחומר סודי נוסף.²⁶ נשים אלה היו מזכירות שהוסמכו בידי MI5, כולן נשותיהם של אנשי צבא בריטים ששרתו בפלשתינה. לרוברטסון (J.C. Robertson), מפקח ב-MI5 שביקר בפלשתינה באפריל 1947, היו הסתייגויות באשר לרמת אנשי ה-DIO, בצד הערכה גבוהה ל-DIO עצמו, קולונל מגאן (Magan), ורשם לזכותו את המורל הגבוה של הצוות. הוא ציין: "יחידת FOG בולטת לטובה בהשוואה לשאר המשרד. קפטן בורבידג' (Burbidge), האחראי לארגון היחידה, הוא קצין מודיעין ממדרגה ראשונה שמגאן מעריך מאוד. הוא מקבל תמיכה יעילה מגב' סילס (Sales) וגב' אן קלדק (Ann Clerk), שזזה עתה עזבה לסינגפור). רשומות FOG ומפות המצב הם דוגמה לדיוק ובהירות. הדבר מסייע מאוד לשמירה על מעמד ה-DIO. מאחר שעיקר המידע מושג מ-'CREAM', הישיבה היומית עם הגנרל ברקר מתקיימת ב-'Fog cage'.²⁷

יחידת FOG יצרה מרשם מסודר של התעבורה וכרטיסיה עם שמות אמיתיים של אנשים, יחידות, ספינות ומקומות. כרטיסיה זו היא המקור העיקרי לרשימה שחורה' שעקבה אחרי נאמנות יהודים פלשתינאים, כדי להנחות רשויות בריטיות העובדות עמם.

אבטחה כנגד ריגול יהודי בירושלים הייתה נושא מרכזי. כאשר נשקלה לראשונה העברת חומר של ISPAL לירושלים בשנת 1943, הזהיר לידל את מפקד המודיעין הצבאי DMI (Director of Military Intelligence) כי "חשוב במיוחד לטפל כראוי בחומר, כי אנו יודעים שהיהודים חדרו לרוב המשרדים בפלשתינה". בשנת 1944, מפקד המודיעין הצבאי וראש GCHQ סירבו להעביר חומר ISPAL ל-DSO בירושלים, הנרי הונלוק (Henry Hunloke), עד שינוקה מהאשמה שיש לו מאהבת יהודיה.²⁸ ה-DSO הסתיר מודיעין תקשורת מרוב הסגל הבריטי, והעבירו רק לבכירים אזוריים וצבאיים וקציני מטה מרכזיים. באפריל 1947 כללה הרשימה את הנציב העליון, המזכיר הכללי של ממשלת המנדט, המפקד העליון של הכוחות הבריטיים בפלשתינה וחמישה מקציני המטה, מפקד חיל האוויר המלכותי בלבנט ושני קציני מטה, שלושה קצינים ממשטרת המנדט וקצין הקישור לצי המלכותי.²⁹ לחלק מהם היה ניסיון במודיעין אותות, ובמיוחד לנציב העליון קנינגהם, שהיה לקוח ראשי של אולטרה בשנת 1941.

מודיעין התקשורת הוסתר מרוב האנליסטים, כולל כאלה שניתחו מקורות אחרים באותם נושאים בהם עסק מודיעין התקשורת, והם קיבלו רק חומר 'מחוטא', שמקורו הוסתר. פעילותם ומעשיהם היו תחת בקרה. לווטננט הודג' (Hodge) מהצי המלכותי רמז על מודיעין תקשורת לחבריו הקצינים וננזף מיד. קצין בשם לווטננט רוברטס (Roberts), שעסק בפעילות כנגד העפלה העלה חשדות שהוא ממודר ממידע חשוב.³⁰ הוא הואמן ל-FOG מספר חודשים קודם לכן, אך ה-DSO לא ידע זאת.³¹ קצין המשטרה ג'ון בריאנס (John Briance) ופקיד בשם גרימווד (G.G. Grimwood) תפסו מסמכים על רשתות רדיו של המוסד לעלייה ב' והציעו להאזין להם, וה-DSO קיים עמם שיחות כדי לשכנעם שהרעיון נבחן בעבר, אך התגלה שהוא לא ניתן לביצוע.³² בנובמבר 1947, ללא התראה, הביא קצין הקישור לצי המלכותי את קצין הקשר של הצי, קומנדר סטנארד (Stannard), לפגישה עם סגן ה-DSO, קפטן רייט (Wright). סטנארד ביקש לוודא שהצי מקבל את מודיעין התקשורת הנדרש להתמודדות עם ספינות מעפילים, מבלי לדעת שמידע זה מגיע לקצין הקישור. סטנארד היה מתודרך בנושא FOG, אך רייט לא ידע זאת, וסירב לשוחח עמו בנושא עד שהתברר שהוא שולט בנושא. לאחר מכן ביקש רייט ששוב לא יעמידו אותו במצב כה מביך.³³

מודיעין תקשורת (COMINT) בפלשתינה

סוכנות ה-GCHQ השיג מודיעין תקשורת דיפלומטי על פלשתינה ממדינות ערביות ואירופאיות, והדבר עיצב את המימד הבין-לאומי של המדיניות הבריטית. חומר זה לא היה זמין להיסטוריה זו. מודיעין התקשורת יצר אלפי דו"חות בין 1944 ל-1948, בארבעה אמצעים: האזנה לטלפונים בפלשתינה, שבוצעה בידי משרד שהיה קשור טכנית לתא של SIME, Buttercup, חדרה לפוליטיקה הערבית, במיוחד להתחדשות הגיאיהד וההתנגדות הלאומנית, ורכשה מעט מידע על היישוב. Buttercup הופעל בידי צוות בריטי, הגם שחלק מהמפעילים היו יהודים. באמצעות Isoats, Istria ו-Fog, GCHQ התקיף את הצפנים של 'ההגנה', הפלמ"ח, הסוכנות היהודית והמוסד לעלייה ב', שעסק בהעפלה. Isoats עסק בפרטים אחרי סדר הכוחות והאנשים ב'הגנה' ובפלמ"ח, מדיניותם והכנותיהם. הוא עקב אחר החששות – האם 'ההגנה' מכינה התקוממות, או תומכת בחבלה. Isoats הניע את רוב הפשיטות על הקיבוצים לאיתור נשק, הצלחתם הייתה מוגבלת. המידע הנחה את

תוכניות הצבא לתפיסת מטרות חשובות, כמו קול ישראל, תחנת שידורי רדיו ששימשה לתעמולה של 'ההגנה',³⁴ ומפקדת הפלמ"ח.³⁴

שם הקוד Isoats החלף בפברואר 1947 בשם הקוד Isfog, והמאמץ התחלק כמעט שווה בשווה בין 'ההגנה' והמוסד לעלייה ב', למודיעין על נושאים צבאיים ועל ההעפלה. Istria הבהירה את הפוליטיקה המורכבת בתוך היישוב ואת עבודת הסוכנות היהודית, במיוחד בחו"ל. היישוב היה סגסוגת של אנשים מארצות רבות, מרובה מסורות פוליטיות, חלקן חתרניות ומהפכניות ממרכז ומזרח אירופה. הסוכנות היהודית לא הייתה מפלגה, תנועה או ממשלה. היא ייצגה את התנועה הציונית ואת יהדות העולם בפני המנדט הבריטי, במיוחד בנושאי עלייה וביטחון, ונבחרה בידי כל המפלגות היהודיות בפלשתינה. בחשאי, היא הונהגה בידי קושרים ששלטו בצבא שמומן בידי הנהלתה, בדרך כלל מבלי שהם הבינו זאת. השלטונות הבריטיים התקשו עוד יותר להבין זאת.

הכמות הגדולה של החומר המודיעיני טשטשה חומר מועיל על מנהיגים שדחפו את היישוב, כולל דוד בן-גוריון ומשה שרת. היה קל לטעות בפירוש הדו"חות. כך, רצח לורד מוין (Lord Moyne), השר הבריטי לענייני המזרח התיכון, בידי לח"י ב-6 בנובמבר 1944, דחף את 'ההגנה' לסייע לבריטים לעצור התקפות יהודיות על פקידי הממשל. בדצמבר 1944 רשם לפניו לידל הודעת Istria: "נחש מסר למשטרה הפלשתינאית מעל 500 שמות וכתובות של טרוריסטים ומאגרי נשק. המשטרה כבר ביצעה 250 מאסרים. אין בי ספק כי גורמים מתונים בתנועה הציונית פוחדים שפעולת הקיצונים יחבלו בעתיד הציונות".³⁵ זה היה נכון, אך לא כל האמת. 'ההגנה' פעלה להגן על האינטרסים היהודיים היה ואפשר עם – אך אם נדרש, נגד – האינטרסים הבריטיים. היא הנחתה את המודיעין הבריטי לאסור את יריביה ביישוב, הארגון ורוצחי לורד מוין. בנוסף, 'ההגנה' עצרה מספר מחברי הארגון ורבים מאנשי לח"י בבתי כלא סודיים, כדי למנוע מהם לעשות מעשי טרור ולהגן עליהם מעונש בריטי – אם כי לזמן קצר. 'ההגנה' שחררה אותם כאשר היא פנתה נגד הבריטים בסתיו 1945.

מודיעין התקשורת הבריטי לא נגע בארגון ובלח"י, שלא השתמשו ברדיו. הוא לא יכל להתגבר על מה שקניגהם הגדיר כמגבלה הגדולה של המודיעין: "העדר מידע על ארגוני הטרוריסטים והאנשים וההצלחה המוגבלת שלנו לאתרם", והוא האשים במחדל את הסוכנות היהודית ואת ה-CID.³⁶ בתחילה, הצבא, קניגהם וה-DSO לא בטחו ב-CID, בין היתר מסיבות מעמד וגזע. קלר כינה את ראש ה-CID, ארתור גיילס (Arthur Giles): "אישיות קשה... ממוצא קפריסאי נשוי למלטזית, טובל מרגש נחיתות בולט ורגיש לכל חשד לזלזול".³⁷ לגישות אלה היה תוצאה מצערת: ל-CID לא הייתה גישה ל-Isoats או ל-Istria עד 1946, תוך פגיעה בהתאוששותה וחוסר יכולת לשלב מודיעין אנוש במודיעין תקשורת. גם בשנת 1947, שני הגופים פעלו במנותק האחד ממשנהו, אם כי באותה מגמה. למרות זאת, מפקח Mi5 רוברטסון התייחס ל-CID כארגון מודיעין ברמה גבוהה וכיבד את היקף פעולתה וכוחה ואת רמת בכירה, כולל גיילס.³⁸

ה-CID כיסה היטב את היישוב בשנת 1946, עם שני מקורות ברמה גבוהה בסוכנות היהודית, ומספר מקורות ברמה יותר נמוכה. במשותף עם Oats, Buttercup ו-Istria, לבריטניה היה מידע טוב על הפוליטיקה בפלשתינה, עם יכולת לאמת מידע. אישאם ציין כי Oats מלמד ש"מקור ה-CID בחיפה

³⁴ הצלחת הבריטים במאבקם לפגיעה בשידורי 'קול ישראל' הייתה מוגבלת. ראו: דניאל רוזן, **קול ברמה נשמע: מלחמת השידורים 1945–1948**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, כסלו התשפ"א–דצמבר 2020.

מטענה אותם".³⁹ החומר מאיר את ההשקפות והפעולות של המנהיגים העיקריים שקראו תגר על הבריטים, בן-גוריון, 'ההגנה' והמופתי. החדשות היו קודרות. ייתכן שזו הסיבה שהרשויות הבריטיות לא פרשו אותן כהלכה. מודיעין תקשורת סיפק עדות ניטרלית שתמכה בכל הפרשנויות מבלי לפקפק בדעות הרווחות. היא האירה על בירוקרטים אך לא את הקושרים שדחפו מהצללים. מגבלות אלה, יחד עם הדעה הקדומה על תלות היהודים בבריטניה, גרמה למשגה של השלטונות הבריטיים. יותר מהרגיל, הרשויות הגזימו בחשיבות דו"חות שתמכו בדעה קדומה זו, ודחו דו"חות שאתגרו אותם. במיוחד, מסתיו 1945 התקיים שיתוף פעולה רופף בין 'ההגנה', הארגון ולח"י בפעולות חבלה כנגד הבריטים, והדבר חשף את ההקצנה והנחישות של מנהיגי הזרם המרכזי ביישוב. Isotas וה-CID תיארו בדייקנות את שיתוף הפעולה, אך בכירי הממשל השתהו בהערכת חשיבותה.⁴⁰ הרשויות הבריטיות סברו שהסוכנות היהודית צריכה ויכולה להתנער מ'ההגנה' ולדכא את הארגון ולח"י. הם העריכו יתר על המידה מנהיגים יהודים כמו חיים וייצמן, שהעדיף שיתוף פעולה ופשרה עם בריטניה, והמעייטו בערך העוינות למדיניות הבריטית. הרשויות לא תפסו את עוצמתו של בן-גוריון, הגם שהם ידעו שהוא בעל משקל מכריע.

כשגברו מעשי האיבה, ב-18 ביוני 1946, חטף הארגון בירושלים חמישה קצינים בריטיים, ביניהם מייגור אוואן צ'דוויק (Owen Chadwick), קצין ב-DSO, משותפי הסוד. SIME הטילה ספק בכך שהארגון מודע לתפקידו של הקצין, אך אם כך "יש לצפות לחקירה מדרגה שלישית וסכנה לחומר, לאנשים ולמתקנים של Oats. מבקש מעקב הדוק אחרי כל ההודעות לטימנים של חוסר נוחות או שינויים בשימוש של Oats למטרות Galveston", וסיכמה כי 'ההגנה' לא ידעה מראש על החטיפה, והדבר מצמצם את הסיכון, אך מאחר ש'ההגנה' כנראה יודעת שהקצין הוא קצין מודיעין, ייתכן שהיא תנסה לארגן חקירה. הארגון הודיע באמצעות מתווכים לרשויות הבריטיות כי היחס לקצינים יפה והמצב יישאר כך, כל עוד גזר דין המוות על שניים מחברי הארגון לא יבוצע. צ'דוויק הצליח להימלט משביו, וחזר 'צוהל אך מלוכלך'. הוא דיווח שהמטרה האמיתית של החוטפים הייתה גנרל ברקר, שהארגון "נחוש, אומד שנית, נחוש" לחסל. היחס לצ'דוויק היה יפה, הוא הוזן בלחם לבן ובתעמולה, נמלט עת שוביו נרדמו, וברח לחופש באוטובוס כאשר אקדוחני הארגון רודפים אחריו.⁴¹ צ'דוויק הועבר מיד ל-MI5 בלונדון בעת שהארגון, בלחץ 'ההגנה', שחרר את יתר הקצינים החטופים. אפיזודה זו הייתה 'הקדמה' לטרגדיות נוספות בסגל הבריטי בפלשתינה.⁴²

מבצע אגתה ('השבת השחורה')

השנים 1945–46 היו קיפאון מתסכל, שה-MI5 הגדיר "ניסיון כמעט בלתי נסבל באיפוק כדי לשמור מצב בו ניתן למצוא הסדר צודק ובר קיימא".⁴² יהודים וערבים התפרקו לאטומים, ולכל אטום הייתה זכות וטו, לכל פעולה היו השלכות בלתי רצויות. חישובים עדינים הכשילו האחד את משנהו, במיוחד כאשר בריטניה ניהלה משא ומתן עם ארה"ב על פתרון בעיית פלשתינה. התסבוכת היוצאת מן הכלל של הפוליטיקה הפנימית והבין-לאומית בשאלת פלשתינה הרתיעה מלפעול. החזקת פלשתינה הטילה על בריטניה עלויות כבדות – דיפלומטיות, כספיות, צבאיות. משרד המושבות, משרד החוץ והצבא נחלקו בדעותיהם באשר למדיניות, והמחלוקת עיכבה פעילות, כמו גם אמונה

⁴² לתיאור מקיף של האירוע, גם מזווית הראייה של האצ"ל, ראו: דניאל רוזן, **הציפור פרחת: חטיפת מייגור צ'דוויק**, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, שבט התשפ"ב–ינואר 2022.

בוועידות בין הרשויות הבריטיות והאמריקאיות, הערבים והיהודים, שאיכשהו ישימו קץ לקיפאון הפוליטי.

הקושי לפעול, הקושי להשתמש במודיעין, הומחשו בקיץ 1946. הרשויות הבריטיות הבינו סוף־סוף את שיתוף הפעולה בין 'ההגנה', הארגון ולח"י, הכוח הצבאי והפוליטי של הישוב, וסירובם לקבל את תנאי הבריטים. ההתקפות על סגל ומתקנים בריטיים חריפו, הרגו את הבריטים ושחקו את רצונם להחזיק מעמד. מקורות מודיעין אנוש ומודיעין תקשורת הראו שמטרת ברגוריון ו'ההגנה', בשיתוף פעולה עם הארגון ולח"י, היא לערער את המדיניות הבריטית באמצעות עימות, ויתכן – התקוממות.⁴³ אך משה סנה, ראש 'ההגנה' ומהאנשים הלוחמניים בה, הזהיר את ברגוריון מפני "מצב פיננסי קטסטרופלי", מה שלימד שכוחה של 'ההגנה' היה שברירי.⁴⁴

השלטונות הבריטיים ביקשו לשבור את הקיפאון בעזרת שימוש מדויק בכוח. בהנחיית מידע מה־CID וממודיעין תקשורת, כוונת מבצע אגתה הייתה לאסור את הפוליטיקאים היהודים שהתנגדו למדיניות הבריטית, לשתק את 'ההגנה', להפחיד את כל השחקנים ולהכריח את הערבים והיהודים להסכים לתנאים הבריטיים.⁴⁵ הרשויות הבינו שהמאמץ הוא הימור כנגד סיכוי. קנינגהם הזהיר את שר המושבות, ג'ורג הול (George Hall): "כדי להשיג יותר מהצלחה חלקית, יש לעצור את בן־גוריון ומשה שרת. יש לי עדות מוצקה לכך שהם מנחים את 'ההגנה', ראו הודעת Isoats מספר 37,793 שזה עתה ראיתי, מבן־גוריון לראש המטה הארצי של 'ההגנה' ולשרת. השארתם בחופשי תשאיר מנהיגים שיכולים להפנות את היישוב נגדנו ולתאם את הצבא השבור באופן שאיש אחר לא יכול".⁴⁶

באופן אירוני, הודעת Isotas מספר 37,793 הייתה כנראה הוראת ברגוריון מ־25 יוני, שדרשה מסנה ומשרת להכריח את הארגון לשחרר את הקצינים הבריטיים החטופים, ללא תנאים.⁴⁷ המסר של קנינגהם הודה בתבוסה עוד לפני שמבצע אגתה התחיל, שכן ברגוריון כבר נמצא בצרפת, רחוק משליטה בריטית.

המאמץ הבריטי במבצע אגתה נכשל בעיקר עקב מגבלות מודיעין, עוצמה ואי נכונות לפעול באכזריות. מודיעין התקשורת של הש"י סיכל את הצעד הראשון הבריטי. בידעה שהפעילות הבריטית עומדת להתרחש, חלק מהמנהיגים היהודים הסתירו את מסמכיהם. ב־29 ביוני 1945 עצרו הרשויות הבריטיות בהפתעה טקטית כמחצית מכוחו של הפלמ"ח ומספר רב של פוליטיקאים יהודיים, בכללם משה שרת ופוליטיקאים קיצוניים כמו הרב אבא הלל סילבר, ראש התנועה הציונית בארה"ב.⁴⁸ אך מספר יעדים עיקריים הוחטאו, ביניהם סנה, מפקד הפלמ"ח יגאל אלון, ועוד מפקדים. שרשרת הפיקוד של 'ההגנה' נשארה שלמה, הגם שיחסיה עם פוליטיקאים והשליטה על יחידותיה שובשו. מסמכים שנתפסו אצל מנהיגים יהודים, כולל סנה, ובמפקדות 'ההגנה' והפלמ"ח, הטילו אור על תמיכת הסוכנות היהודית בגניבת כלי נשק ובחבלה, וזעזעה את השלטונות הבריטיים. בצטטו את קנינגהם, שר המושבות תיאר את פעילות המודיעין של 'ההגנה' כנגד בריטניה כ"דשת ענפה של גניבת מסמכים סודיים ביותר, שיכלה להתקיים רק באמצעות מערכת רחבה של שחיתות וריגול".⁴⁸ תפיסת המסמכים הממה את הש"י, שהופתע מהעליונות המודיעינית הבריטית, לראשונה בעת המאבק בפלשתינה. אם הבריטים יכולים להנחית מהלומה בלתי צפויה כזו, מדוע לא ינחיתו מהלומה נוספת? במיוחד לאור המודיעין שהם השיגו.

⁴⁸ זו טעות, במבצע אגתה נעצר הרב פישמן־מיון ולא הרב סילבר.

עד אגתה, המנהיגים היהודים, פרט לאצ"ל ולח"י, לא ידעו כיצד הם יתנהגו אם בריטניה תכריח אותם להיכנע לתנאיה. אגתה הציבה בפניהם את השאלה: מה הם רוצים? האם הם מעיזים לשבור את הכלים עם בריטניה? אגתה חשפה את הקונספירציה של בן־גוריון ואנשיו. רוב המנהיגים המתונים, וכנראה רוב הישוב, רצו לרסן את בן־גוריון ולהשיג במשא ומתן את העסקה הטובה ביותר עם בריטניה. ראש הארגון, מנחם בגין, אמר מאוחר יותר כי "המכה... הייתה קשה, התבוסתנים הרימו דאש. רבים שאלו: הנוכל להילחם נגד הבריטים?" והדבר דחף אותו להסלים את המאבק.⁴⁹ העדר היכולת הבריטית לחדור לארגון הייתה קטלנית להרבה חיילים ואנשי ממשל, ולמדיניות.

הרשויות הבריטיות סברו שהם הצליחו לקטול את הקונספירציה. הם העריכו יתר על המידה את ההשפעה של מבצע אגתה ופירשו יתר על המידה את העדויות, כולל את מודיעין התקשורת. סנה שלח מברק לבן־גוריון (ובלי ידיעתו, גם לבריטים): "המצב הפנימי מידרדר בקביעות. חיים [וייצמן] אוסף חברים אישיים והעביר אולטימטום שיש להפסיק את כל הפעילויות. חיים הזמין את שאו [Shaw, המזכיר הראשי של ממשלת המנדט] לביתו לכוס תה. איש לא יודע מי מוביל. העצירים שומרים על שתיקה, כמו גם רוקח וימין. ההנהלה בירושלים מנדה ומחרימה אותי. תן לי תשובה ברורה מה עלי לעשות, ואנא תן הנחיות מדויקות".⁵⁰

מברק זה עודד את הרשויות הבריטיות. קנייגהם הבריק להול כי "ההידדרות... מתייחסת לעמדה של היהודים היותר קיצוניים, התומכים ומסייעים באלימות, ולא לאלמנטים היציבים המיוצגים בידי וייצמן או לעמדת הממשלה. המברק מבהיר את הקשר של בן־גוריון לאלמנטים הקיצוניים".⁵¹ משרד ה־DSO הסכים שמברקו של סנה משקף את חולשת הקיצוניים, עלית המתונים ומבוכה בפוליטיקה היהודית, הגם שלבן־גוריון עוצמה בוועידה הציונית המתכנסת בפריז.⁵² אישאם ציין כי וייצמן "מציג ביטחון עצמי ומשוכנע שהוא יכול להשתלט על החברים הקיצוניים בסוכנות".⁵³ אך המצב היה נפיץ: היה ברור שחלק מהיהודים יגיבו, והשאלה הייתה מי, מתי והיכן. ב־3 ביולי 1946 הראה מודיעין האותות כי התקשורת והפיקוד ב'הגנה' שובשו: "מורל. ההתרשמות מהתעבורה היא כי הארגון בהלם והפלמ"ח משובש זמנית". המפקדים שנשארו יכולים לתכנן, אך היחידות לא יוכלו לבצע. עם זאת, 'תגובה אלימה' כנגד הכוחות הבריטיים או לשחרור עצירים היא בלתי נמנעת.⁵⁴ "כל המקורות החשאיים מצביעים על כך שתגובה אלימה לא תשתהה, וצורותיה החזויות הן (א) אלימות המונית; (ב) פעולות הארגון".⁵⁵ ב־8 ביולי דיווח אישאם כי הפלמ"ח ו'ההגנה' מתארגנים באיטיות, וכי "תעבורת Oats, יידוט רשתות הרדיו של 'ההגנה' ושבירת הצפנים, לא מראה ש'ההגנה' יוזמת פעולות צבאיות", אך "'ההגנה', כמו הרשויות הבריטיות, חושדת בתגובה ממשמשת ובאה של הטרוריסטים מהאגף הימני".⁵⁶ שניהם צדקו.

אטלי והארגון

הקבינט קיווה למצות את מבצע אגתה באמצעות "לעשות ככל הנדרש" כדי "לחזק את ידיהם של ד"ר וייצמן וחבריו".⁵⁷ הם העריכו את כוחם יתר על המידה. בריטניה התחייבה במהירות לשחרר את רוב העצורים, כולל חברי הפלמ"ח, כדי לאפשר משא ומתן עם הסוכנות היהודית ונציגי הערבים הפלשתינאים בוועידה חדשה בלונדון. מטרה זו לא הושגה, כי התנגשות האטומים יצרה התפוצצות. ב־22 ביולי, תוך ניצול חולשה באבטחה הבריטית, טרוריסטים של הארגון פוצצו את מלון המלך דוד

בשעה שהם ידעו שהוא מאוכלס בצפיפות. בתערובת של העדר יכולת או ציניות סיפק הארגון אתראה, שלא יכלה להגיע לשלטונות הבריטיים במועד. מאוחר יותר, הארגון האשים את הקורבנות ברציחתם.

תפקיד 'ההגנה' במבצע נשאר לא וודאי. החלטות התקבלו ביד מספר מצומצם של קושרים, וביודעין לא תועדו. בהשראת עימותים בין הארגון ל'הגנה' הוצגו תיאוריות שונות על מה שנאמר ומה שנעשה. העדויות סותרות. אגתה פגעה בגוף 'ההגנה' אך לא ברוחה. 'ההגנה' השמידה קודם לכן מתקנים בריטיים, אך נמנעה מפגיעה בנפש. 'ההגנה' ניסתה למנוע מהארגון ומלח"י לעשות זאת עד סתיו 1945, בעת ששיתפה עמם פעולה באופן רופף, ופעולות אלה שפכו דם. אחרי אגתה, סנה – שרצה להגיב אך לא היו בידו אמצעים – ביקש מהארגון לתקוף את מלון המלך דוד, לכאורה בעת שהמבנה היה ריק מאדם, אך עדיין במטרה להרוג בריטים. סנה ביקש מהארגון לנטוש את ההתקפה וכתחליף לתת זמן ליצירת התנגדות ציבורית-עממית. אם כך היה, הארגון דחה את עצתו, שהייתה מחזקת את יריביו, 'ההגנה' ובגוריון. הארגון השתמש בחוזקותיו כדי להשיג את מטרותיו, והתקיף בו זמנית את הבריטים ואת יריביו היהודים. הדבר הביא לכך ש'ההגנה' ובגוריון התנתקו מטרוריסים, אם כי עדיין הפיקו ממנו תועלת.

הארגון הרג 91 אנשים במלון המלך דוד, כולל פקידים ובכירים בריטיים ואזרחים ממספר לאומים, ביניהם 11 מ-13 הפקידים והצפנים שטיפלו בתעבורת Oats של משרד ה-DSO. זו הייתה טרגדיה אנושית למודיעין התקשורת הבריטי, אך היא לא פגעה בכוחו. רישום תעבורת התקשורת הושמד לגמרי, ומספר מסמכים אחרים הושמדו, אך כרטיסית האינדקס והדו"חות נשמרו.⁵⁸ באופן מקרי, ביום הפיצוץ, 22 ביולי, נסעו בכירי המודיעין הבריטי, ג'יילס ואישאם, לביירות, כדי לחקור סיפורים שהארגון מתכנן לפגוע בנציגות הבריטית שם. המרגל במודיעין הבריטי, קים פילבי (Kim Philby), עיוות והפיץ סיפורים אלה כדי לבלבל את המודיעין הבריטי; באופן מקרי, זה מנע מהם פגע.⁵⁹

בפיצוץ מלון המלך דוד, בגין יצר ניצחון – לבן גוריון. המהלך סיכם והחמיר את הגירושים בין הבריטים לציונים. אין זה מפתיע שהמודיעין הבריטי לא דיווח בדייקנות את הישגי הקושרים. שני הסוכנים העיקריים של ה-CID, המודיע החשוב בסוכנות היהודית, Circus, ומודיע אחר, שהוגדר כמקור 'עצמאי ברמה גבוהה', ציינו ש'ההגנה' ידעה על ההתקפה מראש, אך לא מנעה אותה. הודעת Isoats מספר 38,465, שנשלחה 30 דקות לפני הפיצוץ, "מלמדת כי 'ההגנה' ציפתה לעוצר רחב". מקורות רבים הזהירו ש'ההגנה' ו'הארגון' שיתפו פעולה באירוע, אך הציגו פרטים מבהילים ולא מדויקים – בגין וסנה ביצעו ביניהם הגרלה שתקבע מי מהם יבצע את הפיצוץ; 'ההגנה', הארגון ולח"י תכננו להתקיף מספר רב של מטרות בריטיות.⁶⁰

פיצוץ המלון עורר ביישוב אימה וזעם, תחילה כנגד הפושעים, לאחר מכן כנגד השלטון. מודיעין וזעם הציתו תגובה בריטית אלימה. מבצע 'כריש', אכיפת משטר צבאי מחמיר של עוצר וחיפושים באמצעות כוחות צבא, חיזק את ההתנגדות האזרחית, עוצמת 'ההגנה' ותקוותו של בגין גוריון. מבצע אגתה נמוג, והטרוריסים חגגו. תגובה בריטית יותר מתונה יכלה אולי לערער זאת. אישאם דיווח שהיישוב מאוחד כנגד בריטניה, וממתין להחלטות הוועידה הציונית בפריז: "לא סביר כי לאלמנטים היהודים המתונים יש השפעה כלשהיא", 'ההגנה' תפסיק לרסן את הארגון ואת לח"י, שיכו בבריטים, בעוד "הפלמ"ח יעבור לחבלה ו'ההגנה' תגרום מטרד המוני"; "תניחו כי פעולות ממשלת הוד מלכותו יחזקו את בגין גוריון, סילבר וסנה. לא ניתן לחזות את האירועים הצפויים".⁶¹ כאשר ד"ר אריה אלטמן, מנהיג התנועה הציונית הרביזיוניסטית, 'אביו' המדיני של

הארגון, שאל "מה אני חושב שהיהודים צריכים לעשות עכשיו?" ענה לו הישאם: "עצור את הטרור. הוא אמר כי טרור הוא חסר תוחלת אם לממשלה הבריטית אכן יש מדיניות, אך אנשים סבורים שלבריטים אין מדיניות, ושפצצות יגרמו להם לחשוב במהירות".⁶² הערה זו חשפה את החולשה הבריטית: הבריטים, לו רצו לשלוט בכוח, יכלו לטפל בהתנגדות היהודית, אך לא היו להם הרצון וההתמדה לעשות זאת. הם לא יכלו לאתר את הטרוריסטים, לא רצו לתקוף אזרחים ולא יכלו לבלום את התנגדות היישוב.

בספטמבר 1946, המקור Circus דיווח שמאז מבצע אגתה, המאבק בין המתונים לקיצונים שולט בשיח הפוליטי ביישוב. "בן-גוריון וחבורתו" הערימו על וייצמן ובני בריתו ושולטים ביישוב על ידי הסתת "ההגנה" והנוער כנגד אלמנטים מתונים.⁶³ בן-גוריון תמך "תמיד" ב"דיווחים מוגזמים על אכזריות בריטית בחיפוש ביישובים יהודים, וכו'... ובנה בקביעות את ההרגשה של טינה ושנאה כנגד הבריטים". הוא וחבורתו "מכנים כבוגד כל מנהיג יהודי המוכן לשתף פעולה עם בריטניה ומאיימים על המתונים, שאיבדו את כוחם ביישוב". בפריז, בן-גוריון ביטל את הדעות המתונות, בטענה שהוא מייצג את היישוב.⁶³ הוא צדק, המפלגות היהודיות החרימו את הוועידה הבריטית שתוכננה כדי לנצל את מבצע אגתה, והמשמעות הייתה שבריטניה שיחררה את רוב עצורי המבצע מבלי להשיג דבר. תוך זמן קצר נמצאה בריטניה במדרון חלקלק לכישלון, כאשר היא קיבלה את העיקרון של תוכנית החלוקה, שהאו"ם היה אחראי למימושה.

באוקטובר 1946, ה־DSO בירושלים הגיע למסקנה ש'ההגנה' רוצחת קציני משטרה מסוימים שהואשמו בפשעים, והדבר ממחיש את ההאנשה של המערכה והעליונות של המודיעין היהודי.⁶⁴ בשנת 1929, בטיפול בחתרנות בבנגל, הדגיש טגרט כי אנשיו יכולים להצליח רק אם הם חשים עליונות על הטרוריסטים.⁶⁵ הרגשת ביטחון זו לא התקיימה בפלשתינה בשנת 1946, גרוע מכך – בהיסח דעת האיצה בריטניה את המודיעין היהודי על ידי החרבת המודיעין שלה: באוגוסט 1946 פרסמה בריטניה 'ספר לבן' שכלל מודיעין שהראה את הקשר בין הסוכנות היהודית ל'הגנה', ואת קשרי 'ההגנה' עם הארגון ועם לח"י. 'הספר הלבן' התבסס על שמונה ידיעות מ־Oats ומ־Istria, שהוצגו כחלק מהאוסף הבריטי. MI5 הנחה את שרי הממשלה לא לומר דבר מעבר לכך בעניין מקורות המידע במסמך, "שהוכן בתשומת לב קפדנית להגנת מקורות המידע שלנו, וכל מידע נוסף יכול לחשוף ולפגוע במקורות אלה", אך הנזק כבר נעשה.⁶⁶ ככלות הכול, היו יהודים שידעו לקרוא אנגלית.

מבצע אגתה היה במחלוקת פוליטית בבריטניה ובארה"ב, שם ווייטהול ניהל במשא ומתן לתמיכה בשאלת פלשתינה ולקבלת הלוואה. ממשלת אטלי (Attlee) ייחסה, בצדק, חשיבות רבה למשא ומתן זה. חלק ממנהיגי מפלגת הלייבור התנגדו למדיניות הרשמית, תמכו בציונות וגינו את אגתה, ואלה חשו שהציונים הונו אותם, ורגזו על כך שהציונים הציגו אותם כטיפשים. בתמימותם הם סברו שעצם ההצגה שהסוכנות שולטת על 'ההגנה' ותומכת בטרוריסטים תספיק כדי להביך את מנהיגי הציונים, ליצור עמם שיתוף פעולה ולהצדיק את אגתה בפני הפרלמנט והעולם. בכירים בריטיים בפלשתינה, בווייטהול ובקבינט האמינו כי פרסום החומר יכול אפילו "להרוס את הסוכנות במסגרתה הנוכחית", וכך את הציונות.⁶⁷ אטלי, עקוץ מהביקורת, הצדיק את מבצע אגתה בפני הפרלמנט בכך שחלק, אך לא כל מנהיגי הסוכנות, הנחו את 'ההגנה', הקשורה לטרוריסטים. כאשר

¹ Circus היה כנראה שם הקוד להאזנה במשרדי הסוכנות בירושלים.

אותגר להוכיח נקודה זו, הוא הבטיח לעשות זאת באמצעות הצגת מסמכים שנתפסו בסוכנות. מאוחר יותר, הוא הסכים לספק את החומר שהביא למבצע, במקום החומר שנתפס בו.

כאשר קנינגהם התבקש להעביר את העדויות הזמינות למטרה זו, הוא השיב בטעות שאטלי הפריז במידע שנשלח מפלשתינה. מודיעין התקשורת מוכיח נקודות אלה, אך פרסומו יהיה אסון: "תוצאת חשיפת מקורות אלה תהיה אובדן המידע האמין שלנו על הפעולות הלא-ליגליות של היהודים. מקורות אלה הם בתחום הפעילות של המטה הכללי ויש לברר הנושא עמם. עמדתי היא שאין לפגוע בביטחון מידע זה אלא באם יש שיקולים פוליטיים מהותיים שיחייבו זאת. אני מקווה שניתן למצוא דרכים להשתמש במידע תוך הסוואת מקורו. אם למרות ההתנגדות ימצא הכרחי פוליטית להשתמש במידע, לדעתי הכרחי שקצין מודיעין מכאן יחזור הביתה כדי לדון ביכולת לספק כיסוי".⁶⁸

הול השיב: בהתייחס ל"נחיצות חיונית לספר עדות משכנעת, יהיה עלינו לשקול הסגרת מידע ממקורות בסיווג בטחוני גבוה אם הצהרה כזו לא יכולה להתבסס על מקורות אחרים".⁶⁹ הול אמר לאטלי שהקבינט "עומד בפני בחירה קשה בין סירוב לספק מסמכים כעדות התומכת בהצהרה שזה עתה נתנו, או פגיעה במקורותינו", שתוצאתה תהיה "השפעה שלילית מהותית על פעולות צבאיות מידיות" ו"השלכות מרחיקות לכת, כי אנו עושים שימוש במקורות דומים בתחומים נוספים".⁷⁰ קנינגהם ניסה לפתור את הבעיה באמצעות ניסוח מסמך ללא עירוב מודיעין תקשורת, אך המצג היה חלש, כאשר לא השתמשו בחומר שנתפס באגתה. לורד ג'ואיט (Lord Jowitt), ה-Lord Chancellor, שהעריך את העדות עבור הקבינט, הגיע למסקנה שהמסמכים שנתפסו באגתה חסרי תועלת בהצדקת המבצע: "אנחנו חייבים לספק מידע חזק וברור שהיה לנו מידע לפני המבצע, שהכריח אותנו לפעול, או לפחות חשש מוצק שעתה אומת".⁷¹

הרשויות בירושלים נאבקו בייאוש להצלת מודיעין התקשורת. ברק התריע כי "אם יידרש לטפל בביטחון הפנימי ובאלימות מזוינת של 'ההגנה' והפלמ"ח, ומקורות Cream ייפגעו, הוא יהיה ללא המודיעין המבצעי הנחוק. זה יגרום לטעויות שיהיו להן השלכות פוליטיות משמעותיות". מודיעין תקשורת איפשר לאגתה לתפוס את המטרות הנכונות, "ללא Oats היינו נדרשים לסכן עוד מעצרים מיותרים וסיכון בכישלון מבצעים. המידע שברשותנו מנע נפגעים. הדבר היה בלתי אפשרי ללא מקורות Cream". בינתיים 'ההגנה' והפלמ"ח מתארגנים מחדש; ללא מודיעין תקשורת, ירבו נפגעים במבצעים עתידיים. "לא יהיה בידנו מידע על הפעילות המבצעית היהודית ונהיה עם אותם הקשיים העומדים בפנינו כשאנו עוסקים באצ"ל ובכנופיית שטרן, שאנו לא מסוגלים לנטרל עקב העדר מודיעין". קנינגהם, שאו וראש המודיעין הצבאי תמכו בעמדות נבואיות אלה.⁷²

קנינגהם קיבל באירצון פרסום מודיעין תקשורת, וכמוהו ראש ה-GCHQ וה-MI5.⁷³ MI5 העדיף שהמסמך יתבסס על "מידע שלא הושג מיירוט תעבורת רדיו. אם מקור מידע זה יושמד, למפקד העליון של הכוחות בפלשתינה לא יהיה המידע בלעדיו משימות צבאיות שבוצעו לאחרונה לא יהיו אפשריות, ומשימות עתידיות יתבצעו בעלטה, עם סיכון גבוה יותר לנפגעים". אטלי השיב כי "משימתו הייתה לספק מידע על פיו אושרה הפעולה, ומידע שהושג לאחר מעשה ממסמכי הסוכנות היהודית הוא בעל ערך רק לאישור ההחלטה. בהסגרת יכולתנו ליידרט תשדורות רדיו אנו לא מגלים את השיטות שלנו לשבירת צפנים. המשימה תהיה להתגבר על

שינוי בצפני הציונים, שאינו בעיה גדולה". השר עתיר הכוח הרברט מוריסון (Herbert Morrison), מנהיג הלייבור בבית הנבחרים, הוסיף: "ההצהרה הפרלמנטרית על שותפות מנהיגי הסוכנות בפשעים צריכה לשנות את דעת הקהל כאן ובארה"ב, ותהיה לה השפעה סוחפת על אלה שתרומתם למאמץ הציוני נוצלה לרעה ושימשה למימון האלימות בפלשתינה. גילוי הידע הרחב שלנו ינער את עצבי המארגנים של פעילויות אלה".⁷⁴

למרות שקיבל שתי הזדמנויות להכין 'ספר לבן' ללא מידע מודיעין אותות, MI5 לא הצליח לעשות כן. MI5 העדיף להשתמש במידע מודיעין אותות כי מקור העדות האמין החלופי היה מסכן את מקורות ה-CID ביישוב, "שהיה הכרח להגן עליהם, כי גילוי יסכן את חייהם".⁷⁵ העמדה הייתה הומנית ורציונלית. רשויות אחרות נכשלו במבחנים אלה: לאחר אירוע 22 ביולי, מזכיר ממשלת המנדט ניסה לקדם פרסום חלקים מדו"ח ה-CID, "הגם שהדבר יוביל לחשיפת מקורות שיואשמו בבגידה, ולא סביר שהם ישרדו זמן רב".⁷⁶ פקידים בריטיים היו מוכנים לסכן את מקורות המודיעין שלהם כדי לקדם תעמולה.

למרות התוצאות האומללות של שחרור מודיעין תקשורת להצדקת מבצע אגתה, באביב 1947 שקל ווייטהול שריפת שאריות יכולת מודיעין האותות הבריטי כדי לספק עדות לוועדת החקירה של האו"ם. למזלנו מאמץ זה לא יצא לפועל.⁷⁷

אחרי הנפילה

אטלי הצליח היכן שהאצ"ל נכשל: לקפד את ראשו של מודיעין התקשורת הבריטי בפלשתינה. בשנת 1920, עת בריטניה חשפה את אחיזתה במערכות צופן זרות כדי להשיג נקודות פוליטיות, התוצאות דיברו בעד עצמן; לא כך היה בשנת 1946, עת דבקות נוקשה בחוק ושיקולים מפלגתיים עיוותו את בינת המיניסטרים. פרסום Oats ו-Istria צמצם התקפות לא רשמיות אמריקאיות ובריטיות על המדיניות הבריטית והרגיז מנהיגים מתונים ביישוב, שגילו כי בן-גוריון הולכים שולל.

למהלך זה רווח פוליטי זעום, מול מחיר גבוה בפענוח צפנים. הסוכנות היהודית אימצה תוך זמן קצר שיטת הצפנה משופרת והפסיקה את טעויות המפעילים שסייעו בשבירת הצפנה הישנה. הם שמרו על ספר הקוד של בנטלי, אך הוסיפו מערכת נוספת, עדיין פשוטה, לשינוי המספרים, ושינתה אותה לעיתים תכופות.⁷⁸ שיטה זו נמצאה כבלתי ניתנת לשבירה.⁷⁸ מנהיגים יהודים נמנעו מדיונים בתקשורת ברדיו או בטלפון ועברו לשיטה המסורבלת אך בטוחה של פגישות פנים-אל-פנים. מפעילי הרדיו של 'ההגנה' השתפרו, כנראה בהדרכת וותיקי הבריגדה היהודית וה-SOE.

מ-15 בספטמבר 1946, חודשיים אחרי פרסום 'הספר הלבן', שתיים מהצלחות ה-GCHQ כנגד תעבורת 'ההגנה' התרסקו. ב-1 בנובמבר אימצו יחידות 'ההגנה' והפלמ"ח צפנים חדשים, ושבירתם התגלתה כתהליך קשה וממושך, הם הנהיגו מערכות חדשות ושינו מפתחות הצפנה לעיתים תכופות.⁷⁹ היחידות שידרו פחות חומר ברדיו והשתמשו במילות קוד.⁷⁹ הקושי הבריטי להתגבר על שיפורים פשוטים בהצפנה ממחיש את הניתוק של היחידה שעסקה בפלשתינה מהפעילות המרכזית

⁷⁴ ראו דניאל רוזן, **גדעונים: מפעילי הקשר האלחוטי בשירות המדינה שבדרך**, מהדורה שנייה, העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, יהודמונוסון, התשע"ח-2018 (להלן: **רוזן, גדעונים**), עמ' 40.

⁷⁵ רוזן, **גדעונים**, עמ' 39-44.

של GCHQ (הגם שטילטמן (Tiltman) הציע סיוע) ואת האדישות של וויטהול כלפי משימה זו. אילו תעבורה זו הייתה בעדיפות גבוהה, אין ספק שהייתה נשברת.

בריטניה איבדה את מקור המודיעין הטוב והחשוב שלה בתקופה קריטית, אך מודיעין תקשורת תמיד החטיא את האירועים החשובים, בעוד מקורות אחרים המשיכו לספק תובנות. CID ו-Buttercup המשיכו לספק מידע מצוין על הפוליטיקה בפלשתינה. האזנות לטלפון ויירוט מברקים בידי הבריטים ומדינות אחרות סיפקו מידע מועיל על הפוליטיקה הציונית.⁸⁰ מסתיו 1946, בריטניה נכשלה במלחמת המודיעין, וכתמיד, הבעיות היו חולשה במדיניות ובעוצמה. הפשרה של אטלי עלתה לבריטניה בדיוק, בוודאות, ביסודיות ובעוצמה, בשני תחומים. Isoats ו-Istria חדרו לקושרים סביב בן-גוריון, ויכולת זו ירדה למצולות. עמה אבדה יכולת לאמת את המידע של ה-CID, שסופק מאנשים הקשורים בעקיפין או במישרין למעגל הפנימי. Isoats לבדה האירה את המדיניות והתוכניות של 'ההגנה' והפלמ"ח, וטוב מכל מקור אחר, את פעילויות הארגון ולח"י. כוח זה קמל, אך לא מת לחלוטין.

כך, בשלהי 1946, מודיעין התקשורת הבריטי בפלשתינה עמד בפני אסון. הוא לא קרא תעבורה צבאית יהודית, ואפילו לא ידע היכן נמצא מטה 'ההגנה'. בריטניה הייתה חשופה לפלמ"ח, "הסיכון העיקרי לביטחון לאחר הטרוריסטים", וחשופה לסכנה גדולה: גיוס כללי של 'ההגנה' "במקרה של תפנית לא רצויה במצב בפלשתינה" (דהיינו – אם בריטניה תפנה בהחלטיות כנגד הישוב). הצורך לדכא גופים אלה "יכול להתעורר כל רגע".⁸¹ בדיוק כאשר הסיכון היהודי התגבר, המודיעין דעך, שחק את הערך של הפעלת הכוח והעלה את מחיר השימוש בכוח. איכון משופר איתר חלק ממפקדות 'ההגנה'. ייתכן תוך ניצול טעויות של מפעילים, המפענחים הבריטים פענחו את הצפנים של כוחות 'ההגנה' בצפון הגליל, ולעיתים גם של קבוצות נוספות, כמו הגדוד השני של הפלמ"ח בנגב. התעבורה מהצפון כללה גם סדרת הודעות של 'דן', כנראה מתייחסת ליישוב דן, קשר מסורתי לשבט עברי קדום.

Isoats כיסה פעם את כל פלשתינה, מדרן לבאר שבע. ב-1947, הוא כיסה רק מקומות אלה. למרות זאת, המודיעין שהופק איפשר לבריטים להסיק בזהירות מסקנות מדויקות ומועילות: להגיע למסקנה שהאיבה בין 'ההגנה' לארגון נמשכת, כי הפלמ"ח לא מעורב בטרור וייתכן שאף פועל למנוע טרור, וכי התקוממות לא צפויה להתרחש בקרוב.⁸² מתעבורה עכשווית וקודמת אנליסטים שיחזרו באופן עקבי מאגר מידע ומילות קוד. ביוני 1947, מודיעין תקשורת סיפק סדר כוחות מפורט של 'ההגנה' והפלמ"ח ומידע מבצעי, אמנם יותר משוער מאשר וודאי.⁸³ כפי שקורה כאשר תוקפים תעבורה היסטורית כאשר הגישה למידע הנוכחי נעלמה, לא הייתה הצלחה בנושאים מרכזיים, אך נרשמה הצלחה בנושאים משניים, כמו השוואת שמות בכרטיסיית השמות לדו"ח ה-CID ולעיתונות היהודית. העיתון פלסטיין פוסט נהפך למקור מידע מרכזי. בריטניה עקבה אחרי "מסעות תגמול טיפוסיים" של הפלמ"ח כנגד ערבים, ורציחות של הונגרים [פולנים?] וגרמנים שהיו במעצר בפלשתינה ונחשדו במעורבות בשואה.⁸⁴ ככל שמודיעין התקשורת חדל לספק מידע בנושאים מרכזיים, ה-DSO נטש את הסיכומים של 1,000 ההודעות, והתמקד יותר בצרכי משתמשים בפלשתינה, מאשר בצרכים של לונדון.⁸⁵ מאוקטובר 1947, ה-DSO כבר הפיק מידע מועיל מהתעבורה של 'ההגנה' דו"חות 'ההגנה' על "פעילות ערבית שיכולה להשפיע על היישוב" היו לעיתים מפקקים או זורעי בהלה, אך הניעו הכנות צבאיות בגליל.⁸⁶ למרות זאת, רק בדצמבר 1947, אחרי

סיום המנדט ותחילת המלחמה בין הערבים ליהודים, שחיבה את 'ההגנה' לתקשורת אלחוטית רבה וממושכת, הצליחה בריטניה לחדור באופן קבוע לתקשורת של 'ההגנה'.⁸⁷

ההצלחה הגדולה של GCHQ בפלשתינה בשנים 1945–48, וההצלחה היחידה אחרי ספטמבר 1946, הייתה כנגד העלייה הבלתי ליגלית, שנעשתה ברשת 'גדעון', שכיסתה את אירופה ותל אביב. הרשויות הצבאיות ביקשו "ליידט כל ספינה, בכל גודל, שנושאת לפלשתינה מעפילים לא ליגליים", הגם ש-SIME הדגיש: "לא להיות מודאגים מכך שספינה קטנה תצליח לפרוץ את ההסגר, שכן הדבר נותן מידה של כיסוי ל-OATS".⁸⁸ במערכה זו הייתה חפיפה בין הרבה מקורות מידע בריטיים. מודיעין תקשורת – Oats ולאחר מכן Fog – בסיוע מקורות מידע אחרים, עקבו בדייקנות אחרי ההכנות וכל משלוח של עולים. Fog יר, במיוחד MERS, עקבו אחרי ספינות במימי אירופה. חוסר יעילות באיסוף ודיווח בתחנת האיכון באבו סוקיר במצרים פגעה בכיסוי המעבר הימי הדרומי לפלשתינה.⁸⁹ ה-DSO התריע בפני תחנת האיכון בקפריסין, שהייתה יעילה אך במיקום לא מוצלח לכיסוי המעבר הדרומי: "חיוני, אומד שנית, חיוני לחלוטין שנקבל איכון של ספינות מיד כשאתם יכולים לשגר אותם", "שעות טיסה של חיל האוויר המלכותי הם משאב קריטי ויש מספר מוגבל של ימי חיפוש בכל חודש. יש לבצע חישובים מדוקדקים כדי להימנע מכך ששעות הטיסה יאזלו", ולקחת בחשבון זמן לתחזוקה.⁹⁰

הסוואה טובה ובטחון תקשורת הסתירו את זהות ספינות המעפילים בים בין קפריסין למצרים, משם הם הגיחו לפלשתינה. ללא Fog, רוב הספינות היו מגיעות ליעדן, ומעצבות אחרת את האילוצים הפוליטיים של המנדט.⁹¹ למרות זאת, Fog, שהוסווה כ "מודיעין מהימן", כדי להסתיר מהסגל הבריטי את השימוש במודיעין תקשורת (ה-DSO ציין: "העדר מידע גלוי לכיסוי חיפוש הוא מביך ביותר"), הנחה מטוסי סיור וספינות מלחמה למיקומים מתאימים ליירוט ספינות המעפילים.⁹² רוב הספינות נעצרו והמעפילים נעצרו בקפריסין. זאת הייתה תרומה חשובה של מודיעין התקשורת למימוש מטרות המדיניות הבריטית בפלשתינה ושימחה את לקוחותיה. מעצר מעפילים בפלשתינה היה מכריע את המשטרה, שמנתה בקושי מחצית מהעוצמה שאושרה לה.⁹³ בקרת העלייה היה כלי חשוב בידי בריטניה במשחק בין היהודים והערבים. רשויות המודיעין והצבא הסכימו, כפי שכתב אחד מראשי SIME: "הסיבה להפרעות סדר בפלשתינה היא כמעט בוודאות עלייה בלתי ליגלית".⁹⁴ קנניגהאם חשש שהעדר היכולת לבקר ספינות מעפילים "ללא כל שאלה תיצור תגובה מיידית והיסטרית של היהודים" ותגובת נגד של הערבים, שתבלום כל תקווה למשא ומתן.⁹⁵ מודיעין תקשורת סייע למנוע סיכון זה, וללחוץ על בן גוריון; אם זאת, המערכה נגד העלייה הייתה אסון לבריטניה מבחינת יחסי ציבור, וחובה מאוד לא נעימה.

בפלשתינה, GCHQ הייתה אחת משני מקורות המידע הבריטיים המרכזיים, משלימה את ה-CID. כל צורות מודיעין התקשורת חיזקו את המדיניות הבריטית, אך לא יכלו להציל מדיניות כה חלשה. בסופו של דבר, מודיעין תקשורת החזיק קיפאון אך לא יכול היה לסיימו. גם אם הרשויות הבריטיות היו מבינות את האמת, שרק צירוף מושכל של ה-CID ומודיעין התקשורת יכול היה לספק, ספק האם היו מעוניינים להאמין בה. האמת הייתה גורמת לכניעה בריטית הרבה יותר מהירה.

===

תיאור אירועי שבירת צפני שירות הקשר של 'ההגנה' מזווית הראייה של היישוב, כולל הסבר על התפתחות שיטות ההצפנה, דיון מורחב על 'הספר הלבן' הבריטי מ-24 ביולי 1946, והסבר כיצד יירטו הבריטים את ספינות המעפילים באמצעות פענוח 'תזכירי הגדרה' (מברקי XP), מפורטים במאמר: דניאל רוזן, **פְּסוּמָא פְּאַרְבָּה: הצופן בשירות הקשר של 'ההגנה'**, מפנה האימפריות: סוגיות בחקר היישוב בפרוס המנדט הבריטי, עורך: ניר מן, עלי זית וחרב, כרך י"ט, מודן הוצאה לאור, המרכז לחקר כוח המגן מיסודו של ישראל גלילי, משרד הביטחון, 2019, עמ' 125–152. עותק ממאמר זה מפורסם, באדיבות מערכת עלי זית וחרב, באתר העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב.

ספרו של ג'ון פריס מתבסס בין היתר על חומר מסווג מארכיון GCHQ. מסמכי GCHQ המאוזכרים בפרק זה שוחררו לציבור בינואר 2022 וזמינים בארכיון הלאומי הבריטי (The National Archives), בתיקים HW 92/1 עד HW 92/5.

Notes

- ² The best account of Anglo-Zionist politics are Bernard Wasserstein, *The British in Palestine: The Mandatory Government and the Arab-Jewish Conflict, 1917-1929* (Royal Historical Society Studies in History Series, Number 10, RHS, London, 1978) and Michael J. Cohen, *Palestine and the Great Powers* (Princeton University Press, 1982).
- ³ 'Visit to the Middle East by Mr. A.J. Kellar', 19.2.45, KV 4/384.
- ⁴ C.M. (47), 6th Conclusions, Minute 3, Confidential Annexe, 15.1.47, *passim*, CAB 128/II.
- ⁵ 'Report on Visit to the Middle East by Mr. A.J. Kellar', 7.46, KV 3/384.
- ⁶ High Commissioner to the Secretary of State, telegram No. 1111, 3.10.46, Alan Cunningham Papers, MECA.
- ⁷ High Commissioner to the Secretary of State, telegram No. 1119, 12.10.46, Alan Cunningham Papers, MECA.
- ⁸ 'Visit to the Middle East by Mr. A.J. Kellar'.
- ⁹ Charles Tegart papers. 4/6. Diary Entry 30.12.1037, MECA.
- ¹⁰ SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 200, 13.3.47. SLU Clover to SLU Fayid, BRAN/YD845, 19.11.47, SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 966, 27.11.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
- ¹¹ Minute by Stiebel, B.5.a, 18.7.47, KV 2/1435.
- ¹² 'Appendix to Part II, Messages Referred to in the Text', n/d/ but c. July 1946 by internal evidence, CO 537/1715.
- ¹³ C to Loxley, 7.3.44, FO 1094/328.
- ¹⁴ West, Liddell Diaries, p. 235.
- ¹⁵ GC&CS to SLU Clover, G 1025, 17.10.45, PALESTINE PROC 1945.
- ¹⁶ D.D.3 to D.D. C, 27.9.44, HW 14/112.
- ¹⁷ CO to GCCS, W 84, 20.20.45, BRAN CO 1945.
- ¹⁸ Barber to DD 1, 5.8.45, HW 14/133.
- ¹⁹ Report to the Bland Committee, 12.10.44, CAB 301/48.
- ²⁰ GC&CS to Clover, 10.10.45, No. 1456, 16.11.45, PALESTINE PROC 1945; Trafford Smith to Chadwick, 7.9.46, minute by Trafford Smith, 4.7.46, *passim*, CO 537/1735.
- ²¹ SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 5.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- ²² SLU Clover to LSIC, 5.7.46, CO 537/1735.
- ²³ BRAN/CO 31, 28.11.45, BRAN CO 1945.
- ²⁴ 'Report on Visit to the Middle East by Mr. A.J. Kellar'.
- ²⁵ SLU Clover to LSIC BRAN/YD 375, 12.4.47, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- ²⁶ SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 804, 19.9.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.

- 27 'Report on Visit to the Middle east by Mr. J.C. Robertson, 14th April-14th June 1947' KV 4/438. In the TNA version of the paragraph, all references to 'FOG' and 'CREAM' are reduced. I have replaced them.
- 28 GL Diary, pp. 156, 172. 174. 177.
- 29 SLU Clover to LSIC BRAN/YD 375, 12.4.47, PALESTINE BRAN Y/D 1947.
- 30 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 162, 15.1.48, BRAN/YD 226, 29.1.48, SLU Clover to SLU Fayid, BRAN/YD 230, 29.1.48. BRAN Y D 01/38.
- 31 'Report on Visit to the Middle east by Mr. J.C. Robertson'.
- 32 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 561, 14.6.47, PALESTINE BRAN Y/D 1947.
- 33 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 903, 3.11.47 (two telegrams) PALESTINE BRAN/YD 1947.
- 34 SLU Cairo to GC&CS, W Number 120, 221.12.45, BRAN CO 1945.
- 35 GL Diary, p.247.
- 36 High commissioner to Secretary of State, 1.8.46, telegram No. 1258, Alan Cunningham Papers, MECA.
- 37 'Visit to the Middle East by Mr. A.J. Kellar'.
- 38 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 440, 25.4.47, PALESTINE BRAN/YD 1947; 'Report on Visit to the Middle east by Mr. J.C. Robertson'.
- 39 SLU Clover to LSIC, 3.7.36, BRAN/YD 560, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 40 'Illegal Zionist Armed Forces in Palestine and the Complicity of the Jewish Agency', b.d., c. July 1946, CO 537/1735.
- 41 SLU Cairo to LSIC, BRAN/CO 114, 19.6.36, BRAN/CO 117, 19.6.46, BRAN/CO 116, 20.6.46, *passim*, BRAN/CO 1946.
- 42 'Notes on the White Paper of Evidence (CMD. 6683)', n.d. or author, but by MI5 and c.31.7.46, by internal evidence, CO 537/1735.
- 43 'Illegal Zionist Armed Forces in Palestine and the Complicity of the Jewish Agency', n.d., July 1946, CO 537/1735.
- 44 Unsigned and undated, 'Implication of Ben-Gurion and Shertok in Hagana Activities', CO 537/1735.
- 45 Aaron Edwards, *Defending the Realm: The Politics of Small Wars in Britain since 1945* (OUP, 2013), pp. 25-40.
- 46 SLU Clover to LSIC, 28,6.46. BRAN/YD 543. PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 47 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 556, 1.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 48 Hall to Atlee, 12.7.46, CO 537/1735.
- 49 Menachem Begin, *The Revolt, Story of the Irgun* (EF Allen, 1951).
- 50 'Illegal Zionist Armed Forces in Palestine and the Complicity of the Jewish Agency', n.d., July 1946, CO 537/1735. 'Hayyim' was Weitzman and Sir John Shaw was the British Political Secretary in Jerusalem. The 'Executive' of the Jewish Agency meant power there. Rcksch perhaps was Yisrael Rokach, the mayor of Tel Aviv, 'Yemin' might be 'Yelin', for whom many candidates are possible.
- 51 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 585, 9.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 52 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 603, 15.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 53 SLU Cairo to LSIC, BRAN/YD 133, 9.7.46, PALESTINE BRAN/CO 1946.
- 54 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 564, 3.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 55 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 561, 3.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 56 SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 580, 8.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 57 Cabinet meeting, 11.7.36. CAB 67 (46), CAB 128/6/5.
- 58 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 627, 23.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 59 Calder Walton, 'British Intelligence and Threats to British National Security after the Second World War', p. 158-60, in Matthew Grant (ed.), *The British Way in Cold Warfare: Intelligence, Diplomacy and the Bomb, 1945-1975* (Continuum, 2009).
- 60 'Summary of Letter from D.S.O. Palestine ref. DSO/S/P1 dated 26 July 46', Robertson to Trafford Smith, 29.7.46. KV 2/1389.
- 61 SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 715, 14.8.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 62 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 800, 2.9.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 63 'Extract from CIRCUS report on Jewish Affairs dated 12.9.46 forwarded by D.S.O. Palestine', KV 2/1389.
- 64 SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 987, 30.10.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
- 65 Stephen Wagner, *Statecraft by Stealth: Secret Intelligence and British Rule in Palestine* (Ithaca, Cornell University Press, 2019).
- 66 'Notes on the White Paper of Evidence (CMD, 6863)', n.d. or author, but by MI5 and c. 31.7.46, by internal evidence, CO 537/1735.
- 67 Chief Secretary, Palestine, to Secretary of State, No. 1061, 12.7.46, CO 537/1735.

68 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 562, 3.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
69 Secretary of State to the High Commissioner, telegram No. 1158, 8.7.46, CO 537/1735.
70 Hall to Atlee, 8.7.46, CO 537/1735.
71 High Commissioner to Secretary of State, No. 1158, 8.7.46, CO 537/1735.
72 SLU Clover to PSIC, BRAN/YD 596, 11.7.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
73 Kellar to Trafford Smith, 30.7.46, High Commissioner to Secretary of State, telegram No. 1061,
12.7.46, CO 537/1735.
74 'Operations in Palestine, Illegal Zionist Armed Forces in Palestine and the Complicity of the Jewish
Agency', minutes of ministerial meeting, 11.7.46, CO 537/1735.
75 'Illegal Zionist Armed Forces in Palestine and the Complicity of the Jewish Agency', n.d.m, c. July
1946, CO 537/1735.
76 Gutch to Trafford Smith, 19.8.46, CO 537/1735.
77 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 440, 25.4.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
78 Minute by Stiebl, B.5.a, 18.7.47, KV 2/1435.
79 SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 873, 23.9.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
80 For examples, cf. KV 2/1389-90.
81 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 181, 13.2.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
82 SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 165, 10.2.47, SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 367, 380, 441,
31.4.47 (probably misdated for 31.3.47). 3.4.47, 25.4.47, PALESTINE BRAN/YD, 1947.
83 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 566, 598, 14.6.47, 28.6.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
84 SLU Clover to LSU Cairo, BRAN/YD 518, 24.5.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
85 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 362, 31.3.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
86 SLU Clover to LSIC, BRAN/YD 870, 17.10.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
87 Minutes by FitzGerald, 27.1.47, *passim*, CO 537/2406.
88 SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 180, 27.8.46, PALESTINE BRAN/YD 1946.
89 SLU Clover to SLU Cairo, BRAN/YD 870, 17.10.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
90 SLU Clover to SLU Cyprus, BRAN/YD 499, 20.5.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
91 For an analysis by the DSO and NLO of the role of intelligence in these operations, cf. SLU Clover
to LSIC. BRAN 152, 12.1.48, BRAN/YD 01/48.
92 SLU Clover to SLU Fayid, BRAN/YD 499, 20.5.47, PALESTINE BRAN/YD 1947.
93 SLU Cairo to SLU Clover, BRAN/CO 99, 15.5.46, PALESTINE BRAN/CO 1946.
94 CO to CRACKER W No. 33, 9.10.45, BRAN/CO 1945.
95 High Commissioner to secretary of State, No. 1255, 1.8.46, Cunningham papers. MECA.